

Tvangsfornorsket i Tana

De første tre årene på barneskolen skjønte Ester og de fleste elevene på internatskolen i Tana lite av hva som foregikk i timene. Samene skulle bli ”norske”, og språket deres skulle legges brakk. All undervisning var på norsk, og det var det bare barna til lensmannen, kjøpmannen og poståpneren som kunne.

Ikke lett å være førsteklasing og skulle lære å lese og skrive på et språk en ikke kjente. Det ble mange nederlag i skolestua. Flere ”dumpet” og måtte gå førsteklasse om igjen. I friminuttene derimot, var det omvendt. Lærerne var ikke så strenge på hva slags språk elevene snakket seg imellom, og med bare to–tre norske elever, var det de som måtte lære seg samisk for å være med i leken.

Fakta om Ester Grossmann

Født 1942

Oppvokst i Tana

Bosatt på Lambertseter i Oslo

Intervjuet i 2012

Artikkelen er tidligere publisert i boka Hundre kvinner som ble utgitt av Kvinnemuseet i 2015. Boka er skrevet av journalist og forfatter Kari Gjerstadberget og bygger på intervjuer med hundre kvinner over 70. Dokumentasjonen ble gjort av Museumsnettverk for kvinnehistorie, som er ledet av Kvinnemuseet og har 25 medlemmer, inkludert Kilden kjønnsforskning.no.

Dokumentasjonsprosjektet Hundre kvinner består av intervjuer i form av lyd- og filmfiler, transkripsjoner og foto, og befinner seg i Kvinnemuseets arkiv.

Les mer på <https://kvinnemuseet.no/nettverk>

Selv om de samiske barna var i flertall, kan en lett tenke seg hvordan det var å være sju år gammel, bo på internat langt hjemmefra, ikke forstå hva de voksne sa og attpåtil få skjenn for ikke å kunne leksene.

Ester klarte seg tross alt ganske godt.

- Jeg tok vel igjen det tapte ganske raskt. Regning, som vi kalte det den gangen, klarte jeg greit uansett språk. Tall er jo tall. Og jeg lærte ganske fort å lese norsk, og fikk veldig skryt. Men jeg skjønnte jo ikke hva jeg leste, sier hun.

Som internatbarn kunne det bli lange kvelder og ensomme helger alene. Ester husker tendenser til mobbing. Hun var liten av vekst, også sammenliknet med de andre samiske barna. Det fikk hun høre – også av ”sine egne”. Skolen var bare en mil hjemmefra, men eneste måte å komme dit på, var å gå. Og det fikk ikke sjuåringene lov til. Foreldrene måtte også ha tatt beina fatt, og de kunne ikke være borte en hel dag for å besøke Ester. Dyrene måtte stelles og melkes. Dermed kunne det gå flere uker mellom hver gang de så hverandre. Men hun har også gode minner fra lek og moro i internattida. Hun minnes at klinkekulene kom, i masse finne farger:

- De var jo så fine, rene himmelrikt! Og dem kunne vi leke med på senga, enten alene eller med venninner i mørke vinterkvelder på internatet, sier hun.

Fra femteklasse kom det en grendeskole, så Ester kunne bo hjemme. På den tida flyttet familien også inn i eget hus. Det var på 80 kvadratmeter, og plutselig hadde hun og foreldrene veldig god plass, de som alltid hadde bodd i gamle.

Hun vokste opp med pleieforeldre, og de oppfostret henne som sin egen fra hun var åtte måneder. De hadde ikke barn, og da situasjonen i Esters biologiske familie ikke var så grei, var det best slik. Hun fortsatte likevel å ha kontakt med mora og andre søsken, som bodde i nærheten. Men det er pleieforeldrene hun tenker på som sine nærmeste, og som var der for henne i oppveksten. De var læstadianere og dermed strenge når det gjaldt å leve som rett kristen, men i andre spørsmål i det daglige opplevde hun dem ikke spesielt strenge. Ester hjalp til hjemme, men det var når hun selv syntes det var naturlig.

- De var ekstra forsiktige med å pålegge meg arbeidsoppgaver som andre barn ofte hadde. Kanskje de var redde for å få kritikk, siden jeg ikke var deres biologiske barn, sier Ester.

Ester, 4-5 år gammel, sammen med bestefar John Johansen på hjemstedet i Tana. Foto: Privat

Foreldrene var fastboende småbrukere. Ester har vokst opp med naturalhusholdning der jakt, fiske og bærplukking var viktig for å skaffe mat året igjennom. Hun hadde en onkel som var reindriftssame, og det var spennende å høre hans fortellinger fra vidda. Selv har hun, i likhet med mange andre samer, aldri vært med på reindrift. Første gangen hun så en slakteplass for rein, var på skoletur på framhaldsskolen.

Den samiske identiteten var ikke lett å holde på, og som ungdom flest, tenkte hun ikke så mye over det den gangen. Som lita jente brukte hun alltid kofte, men i tenårene var det vanlige klær som gjaldt. I dag bærer samer koften med stolthet, mens Ester konfirmerte seg i en vanlig kjole.

Esters konfirmasjonsdag, Ester i hvit kjole. Det var ikke "fint" med kofte da hun konfirmerte seg i 1957. Med på bildet er også venninnen Åse Johnsen. Foto: Privat

- Det var ikke fint å gå med sameklær, eller å være same i det hele tatt. Man ville helst etterlikne de norske så mye som mulig, sier hun.

Få fra Tana tok videre utdannelse, særlig var det uvanlig at jenter gikk videre på skolen. De begynte gjerne som hushjelp eller i jobb på gamlehjemmet. Ester husker noen gutter som utdannet seg til lærere:

- Herregud, det var jo helt uoppnåelig, jeg tenkte at de måtte være ekstra flinke!

Men Ester skjønte at det faktisk var mulig, også for jenter, og foreldrene ville gjerne at hun skulle få seg en utdanning. Hun tok sykepleierutdanning i Hammerfest. Det var der hun møtte Knut Grossmann. Han var i marinen, og stasjonert i nord.

I januar 1969 fikk de en sønn. De giftet seg om sommeren og flyttet til Oslo, der Knut kommer fra.

Ester begynte som sykepleier på Ullevål samme høst og har vært yrkesaktiv hele livet. Hun har også tatt videreutdanning i psykiatrisk sykepleie, og vært spesialsykepleier i psykiatri helt til hun ble alderspensjonist.

Det var en stor overgang å komme fra Finnmark til Oslo:

- Det gikk mange år før jeg trivdes. Jeg husker jeg syntes mørketida var mye verre her enn den var nordpå. Det var så mye regn og tåke, ikke ordentlig vinter med snø som lyser opp, sier hun.

Sykepleieelevene feier 17. mai på 60-tallet. Ester nest ytterst til høyre.

Ester har i alle år vært aktiv i sameforeningen i hovedstaden, og det har vært med på å styrke identiteten som samisk. Det har også vært en kjærkommen mulighet til å snakke morsmålet. Ester er fortsatt aktiv i foreningen og er fast "bestemor" i samisk barnehage en dag i uka. Men sønnen, som er utdannet dataingeniør, snakker ikke samisk:

- På 70-tallet het det seg jo at man ikke skulle "blande" språk, det kunne være skadelig for barns språkutvikling. Vi bodde jo i Oslo, og jeg syntes det ble en uoverkommelig oppgave å undervise ham selv. Ingen rundt oss snakket språket, sier Ester.

Tre venninner på sykkeltur ved Tana-elva ca. 1960. Ester til venstre, Gunhild Porsanger i midten, Astrid Nilsen til høyre. Foto: Privat

Men heller ikke i Finnmark lærte ungene samisk den gangen. Nå får Oslo-barn med samisk bakgrunn opplæring i språket både i barnehage og skole.

Ester opplevde at svigerfamilien tok godt imot henne, og ektemannen har vist interesse for Esters samiske bakgrunn. Hver eneste sommer er de på ferie i Finnmark, i Esters barndomshjem i Tana. Da blir det gjerne molteplukking og andre naturopplevelser. Laksefisket i Tanaelva overlater hun til ektemann og sønn. Ester har fått sin ”dose” av svære laks da hun som jentunge måtte manøvrere en liten båt i strykene.

Ester og Knut har vært sammen om oppdragelsen av sønnen, men de har hatt litt ulik struktur. Han var mer opptatt av rutiner og faste tider, mens Ester ikke har vært så nøye på slike ting. På et småbruk i Finnmark var det andre ting enn klokka som styrte hverdagen.

Hun synes ikke hun har opplevd så mange fordommer som same i Oslo. Det var heller som ung fabrikkarbeider på Finnmarkskysten hun kunne møte det, hos de andre jentene på ”fiskefileten”.

Dette er Esters første par komager – de tar hun godt vare på. Foto: Privat

Ester mener at Alta-aksjonen var vendepunktet for det norske samfunnets syn på samer. Ester har selv vært med og frontet spørsmålet overfor myndighetene, og hun føler at de har nådd fram. Ester opplever at samenes kultur og egenart nå blir sett på som verdifull og ikke noe å skamme seg over.

Av Kari Gjerstadberget, 2015

Last ned | Del

Meldinger ved utskriftstidspunkt 23. oktober 2026, kl. 00.48 CEST

Det ble ikke vist noen globale meldinger eller andre viktige meldinger da dette dokumentet ble skrevet ut.